

کډوال

د ډاکټر محمد علي امان الله پورټريټ
د هغه د ټولنې د مجلې د لومړي شمېرې د
خبرې لپاره چې د افغانستان د دولت
لخوا د پېلېدو د لومړي شمېرې د
د افغانستان د دولت د لومړي شمېرې د

د ډاکټر محمد علي امان الله پورټريټ
د هغه د ټولنې د مجلې د لومړي شمېرې د
خبرې لپاره چې د افغانستان د دولت
لخوا د پېلېدو د لومړي شمېرې د

د کندهار مجله د کندهار د نجیب ولس په نمایندګۍ د
خیلو اګۍ دورنځۍ مبارګۍ د همدایو نۍ معظم اعلی حضرت
حضرت ته او نور ټولو هیوادوالو ته وایی اود
استقلال و شهیدانو ته د مغفرت دعا کوی

-(د نوی گل د مبارګۍ عرض)-

په دې میاشت کې د سلطنت تشریفانور است د افغان شاه دوست دلس ته زېږی
ور کوی چو د جوزا د پنځمې شپې د دوهمې برخې خنډه وروسته پاک خپل
والا حضرت شهزاده سردار احمد شاه ته زوی ور کړ اود معظم اعلی حضرت په
اراده دې نوی گل نوم د محمد ظاهر د کښېښول سو .
کندهار نه په خپل وار کړان ټول اوک او معظم ملکي والا حضرت شهزاده
احمد شاه او والا حضرت نه خاڼول اود پیا شاهر لویې کورنۍ ته دې نوی ټپکمر غه
غری د قدم ایشولو له کبله د مبار کور عرض وړاندې کوی اود خپلو معظمو
مشرانو په ښوړۍ کې نې د پاک خدای ښه د عمر ارزښتوالی غواړی .

29 MAR 2005

CONTINUATION 6

کندهار

مياشتنی خپرونه

ادبي . تاريخي . اجتماعي . علمي

مستر ل. پلورونګي

ا، م «گرزی»

ادبي د شهیدانو واپ

د دولتي مطبعې څنگ ته

کالني «بیه»

په کندهار کښی [۴۸] افغانی

په دننه مملکت کښی [۳۳] »

په دباندنيو هیوادو کی یوډالر

د ۱۳۴۱ لمريز کال د [جوزا] مياشت

د ۱۳۸۱ قمری کال د [محرم] »

د ۱۹۶۳ میلادی کال د [جون] »

د دریم کال دریمه څپنه

پرله پسې څپنه [۲۷]

— ددې ګڼې مضامین —

په ژوند کې د خپلواکۍ ضرورت	په [۱] مخ کې
اخوند پنځو ..	د [۳] د
د قدیمې سندسکرت ژبې ..	د [۶] د
د عالم الانفس پېژندنه	د [۹] د
بشری آینه	د [۱۳] د
عیسی خان یوزور بېتون	د [۱۵] د
[مهرمن ملاله وایي]	د [۱۶] د
[آزادی]	د [۱۷] د
[د ننګر او ورد]	د [۱۸] د
[د زړه او پښت]	د [۲۰] د
[شهر]	د [۲۱] د
په اغلی م. اوی محمد اوس کا کر	د [۲۲] د
د ادبیاتو پر عمومي سیر یو نظر	د [۲۴] د
په ادب کې رښتیا	د [۲۵] د
نوی اسل	د [۲۶] د
مذنی ملک	د [۲۷] د
د ننگونه په ژوند کې اوی تاثیر اری	د [۳۰] د

په ژوند کې د خپلواکۍ ضرورت

ښاغلی عبدالصمد [ویسا]

آزادی چې د ژوند لومړنی شرط دی د هغه درلودلو او په لاس راوړلو د پاره مجاهدې او مجادې کوي .

که د بشر د تاریخ پانې بویه بل پسې سره راوړو د انسان د پیدایښته پیا تر اوسه چې په زړه او حتی په اکهاؤ خو نړۍ واقعات او حوادث چې د ملتو او او ولسونو ترمنځ واقع شوي دي ، دغو اواصلی او اساسی علت همدغه د ژوند د لومړي اصل یعنی د آزادی د ساتنې موضوع ده چې د بشری ټولنې تاریخ ټپي پوښو او خاورو باندې لرلی دی لکه همیشه چې کم ولس او یا شخص بنا پر علت باندې دا اراده کړېده چې د نورو د آزادی حق طلب او غصب کړي نو د هغه قوم او ولس له خوا د سخت مخالفت او مقابله سره مخامخ شوی دی او دا مخالفتونه په ډېرو خواوو پو نصادمه او تېاه کولو لکه د حملو باندې پای ته رسېدلې دي سکه د نړۍ پر غلو نه چنگیزی چپاونه ، دیني خلسمی بهرۍ استعماري تیارا کونه ددې مدعا ښه مثال دی د افغانو نستان ولس چې د پښتو خورزرو کالو راهیسې د آزادی مشعل

نو که انسان د خپل دې مادي او معنوي ژوند د تامین او تکمیل د پاره واک او اختیار ونه لري او یا دده واک او اختیار چې دغه د ژوند د ضرورتو او اړتیاؤ د پاره ټپي باندولري مخنی سلب او واخسته شي نو طبیعي ده چې دې ژوند پادگر کی دیومات وزری مرغی به شان د حوادثو او د زمانې د طوفانو دست خورشه او د خپل طبیعي او اجتماعی ژوند کولو څخه محروم او بی برخې کېږي چې پدې صورت کې نو حیات حقیقی مفهوم او طبیعي خوند چې د ژوند لومړی ارکان او محور بلل کېږي د لاسه ورکوي او پدې ډول کې ژوند د یو واقعی مرګ څخه کم توپیر نه لري . نو د همدې فارمول په اساس انسان هم په انفرادي او هم په اجتماعی ژوند کې د لځان د خپلواکۍ او

انسان د خپل حیات په دوره کې همیشه د دره دره ژوند سره مخامخ دی چې لومړی مادي ژوند او په دوهمه پلا کې معنوي ژوند دی . لومړی مادي ژوند د هغه حیوانی غرائزو او طبیعي خوا هشاؤ څخه عبارت دی چې هر ژوندی مخلوق ټپي د نیاز له لیکو تر قانون لاندې د هغه د تامین او تکمیل د پاره ملګی دی لکه : خوراک ، چمېک ، نو اید مثل او نور .

دوهم - معنوي ژوند دی چې وروسته د مادي ژوند نه مشخص یوازی انسان ته چې یو اجتماعی او سیاسی حیوان دی پیدا کېږي او دا عبارت دی د عقیدې او مفکورې لرل او د ناموس او نورو طبیعي او مدني حقوقو شخص او اجتماعی غټ او شرافت ، اقتصادي بحارات او ملي عنعنات ساتل ، اجتماعی واجبات او ولسي وظائف پر لځای کول د لځان او ټولنې د ښه ژوند په هڅه حرکت کول او د دوی په څېر نور داسې د ژوند شرائط و ضروریات دي چې افراد او ولسونه ټپي د خپل ژوند د تامین او بشپړ کېدو د پاره ضرورت او اړتیا ورنه لري .

په لاس کې او د پېر پر پېر يو
راهيسې ددې خپل فطري حق
او ملي ناموس په ساتلو کې
هيڅ کله د لځان او مال په ښندنه او
کې د هېڅ ډول فدا کاري او
قرباني څخه لځه نه ده دی
زغور او سيمې همپه ددې جنگي
سيمې شاه محلمو خپل داطبيعي
حق د نړۍ د دېرو نارېځې او يو
تېاجماتو او سپلاؤ او اوچپاؤ او
اکه: د مقدوني سيمې سکندر
نغواي چنگېز او د ۱۹ قسرون
غربي امپريالستي چپاؤ په مقابل
کې خپل هغه طبيعي او فطري
ملي غيرت ښکاره کړې دی او
هر متجاوز نه ئې داسې په سوک
او نوره جواب ورکړې دی چې
بياني ددې لوري آزادي سيمې
وخوا نه کتلې لاهم نه دی په
۱۹ پېر کې چې غربي امپريال
په الهزم د تسلط او استعمار
طوفاني سپلاؤ د آسيا په لويه
قاره را کښېوت دېر اقوام او
ولسونه ئې تر خپلو خياندو څپو
لاندې کړي او پدې ترڅ کې ئې
د لويې ښتوخوا سيمې ته
هم خپلې د طمع او آز
ستر کې را دارولې او غوښتل
ئې چې دا ښتني خاوره هم تر
خپلې نوري استعماري پردي

لاندې راوړي خو د شيخ ردي
ددې بيت په مصداق:-
هر بيشه گمن مېر که خاليست
شاید که پلمنگ خفته باشد
غربي استعمار چې په سيمه
دېره باندې دلم د سيمې خيال
کړي و د حرس او - اظ غاښو نه
ئې ووتل د ښتون ولس سل
کلنې د استعمار پر ضد مجادلي
غربي امپريالېزم ته دا جوړه
کړه چې پر خپله کمزوري او
غلطي باندې يوه شې چې ددې
آزادي سيمې ښتير اړه ده کړه-
ميت يو آسان کار نه دی نو
هغه چې ۲۴ کاله پخوا د لويې
ښتوخوا د آزادي سيمې يو
صالح او فدا کار زړې ښتني
سردار اعلي حضرت محمد نادر شاه
شهيد ورح به مشري او لار
ښودله ښتني شاه محلميا او
وروسته له سلو کاله ستون
مجادلو او استعماري ناراکو
څخه د آخرې او وروستۍ ځمکې
په اثر ددې مدبر او د وطن د
ميمې ښت د خپلې لځلاندې
نوري په بريښي غربي استعمار
ته د اول وار د باره د آسيا په
لويه قاره کې څخه او جيران
ناښتير ماني ورکړه او د هغه
نامي مېر د نوري د ماني

ورکړي نه بيا تر اوسه استعمار
په ماني او شکست اخته دی او
تر دې دی چې د نوري تر څخه
خپل زاره گوردی ټول کې نو
دادې چې هر زهر کال بدغه ورځ
د هغه خپل ملي قهرمان او د
ار ئې ښتير اخراج او د هغه د
نور باليو وروند او د تير مېر
ملک ورو د فدا کار يو او قربانيو
په کله چې د خپلې خاورې او
کران عيواد د آزادي د حاصلولو
په لار کې ئې کړې دی نو بار و او د
هغري پاک روح ته درودوا و او د
هغه ملي قهرمان او دده دمېر نو
ملک ورو پاک روح ته داد او در کور
چې افغان ولس به ستاسې دا
مقدس امانت د خپل محبوب
ټولواک تر سايې لاندې د سر او
مال په ښندنه وساتي او دا داد
ور کور چې زموږ د لويې ښتون-
خوا د يوه آزاد ښتونستان د
حق وود حاصل او د باره به د هېڅ
ډول مرستې او فعاليت څخه
درېغ ونه کړو او تر څو چې مو
خپل ښتني وروته د ژوندو دې
طبيعي او فطري حق يعني
خپلواکي ته نوري رسېدلی يو
کړي به هم په هغه کښېنمو
په آخر کې د وطن د آزادي
[پاته درېم مخ کې] *

اخو نښو پنځو

ار ددې ډلې گارونه

په پښتو ادب کې

- ۱- د پوهنيزو گټو او لوړو کورنيو
چې ملک احمد او ملک گنجو
نې سوسي مشران او شينخ، د
نې اجتماعي او ديني مشر
ارد شيخ مـ وای په لاس دوز
(دفتر) پښتو واي کال سو
- ۲- شيخ رحم کار کا کا خيله
کورني چې له کار خخه وه
ار دوه ډله
- ۳- د خـ وشحال خان خټک
کورني او ډله نې
- ۴- د پيرروشان کورني او
ډله نې
- ۵- د اخوند دروېزه کورني
او ډله نې
- ۶- د سلطان محمود گدون او
شيخ پنځو ډله
- دا کورني او ډلې يوازې د
انک او خيبر ترمنځ د پېښور په
مسوره وادی کې تيري شوي
دي، چېرې د پښتو ادبي آثار
او کتب او شعر د پېرانونه او
د فاربنج کتابونه پکښې لیکل
شوي دي، او که سړي نور پلټنه
ار گروېږي د کي، او پښتو
چې دغسې نوري ډلې او کورني
هم مېشته کي، خو ډله به زه
يوازي د اخوند پنځو پر ډله
باندې د فاربنج واقعو پهرنا

د پښتو ادب په منځنۍ دوره کې تر ۹۰۰ وروسته، پښتو لوړو
کورنيو او سياسي او ديني ډلو کې روز او سړي دي
په دې دوره کې پښتانه په يوه ارزده جاني مجاهده کړنارو او
دې ملي مجاهدي يوه مهم مرکز هم د انک رايدې خوا د پښتو ستون
سيمې او غرونه وه.

ډله ملي رجـ الو او د پښتو
رهبرانو د مغولو د غټلي او
لوټي شه شاهي سره چې مرکز
نې ډلې د مقابلې کوله او ددوي
د مضرتو او ملي هر کافوا اساس
هم د آزادي سانه ارد پښتو
د ملي موجوديت خو واندې
کول و

له دې هر گټه سره برادخ يو

* [دوهم مخ بانه]

د محصل پاك روح ارد هغه د
نور پـ الو وروندو او اسورد
مخليا سر چې پدې لاره کې
نې مخانونه قرباني کړي وه
درو وایو.

تل دوي استقلال ژوندی
دی دوي زموږ محبوب اولواک
آزاد دوي پښتونستان

پدې سلسله کې موږ دغه

کې لږ څه در سره وړ غېږم :-
هغه رخت چې د پښتنو اولاد کې
اود او د پانور د درني کورنۍ
پر مې هند کې راغوزارېدو کې
و. او بابر مغولي پزېښلی د
پښتنو پېرۍ غرقوار ته ملا
نرلي وه. د اربابین بدې غره
ار پورې غاړه کې د مهاب
نر لمنو پور د آزادي او ملي
نظم اود پښې اصلاح نجرېک
روان و. چې مشرې سلطان
محمود گندون (پور کا کر
پښتون) و. اودغه گدن قوم
د هزاره په وادی کې د مهاب
تر غره پورې پسرته دی ۱۶۰
سلطان محمود پوه د غښتلی
او خورا ښکېالی شاگردان
ار پيروان و روزل اودده په
شاگردانو کې پسر سړی د پور
مشهور سو چې نوم ئې سید
عبدالوهاب اوسیدغزی زی
و. دده بلار سیدغازی په هند
کې د اود پانور سقوط په سترگو
لیدلی او پښتو پخوانۍ راغلی
و. ده دیوسفزو په یار حسین
کې ملک کبیر خان ترسیوری
لاندې ژوند کاوه خو چې
۹۸۹ هـ په انک کې وفات سو
اوسه ري پښخ دی .

(۱۶) حیات افغانی ۲۴۶ مخ .

سید عبدالوهاب تر سلطان محمود د
وروسته د پښتنو مشر سو اودده
د خلافت جوړه ئې راغوستله او
هغه رخت چې عمر ئې ۴۸ کاله و
په ۹۹۰ هـ د پښور اکبر پوری ته
راغی او دلته ئې له انکه تر
خیبره پورې اوږد حانی تنظیم
جوړ کړ اود عمر پر ۹۶ کال
د رمضان په ۲۷ ورځ دوشنبې
په ۱۰۴۰ هـ مملکت مړ شو او قبر
ئې تر اوسه هم معلوم دی خلک
ئې ښکړی .

دی په اخوند پښجو له دې چپته
معروف سو چې د اسلام پسر
پنج پنا به ئې د پور تا کید کاوه
اودغه دده د پښې تبلیغ مرخه
وه. خودې سړی اودده دلی د
طریقت د سجادی سره سره
نور هم په ترڅ کې اراه او
کوم رخت چې د پښتنو پور مشر
شیخ فضل خدرزی په بهارت
کې دده مريد سو اود اخوند
پنجو نوره لاپره سو او افغان
ئې په اراه پښتوخوا کې خپور
سو. حتی رضوانی وائی چې په
۹۹۳ هـ اکبر یا چاهم په اکبر
پور کې دده راغلی و ۹۶۰
عبدالوهاب دده وروڼه
عبدالرحمن او عیسی درلوده

(۲۰) درضوانی تحفة الاریاء ۲۴۴ مخ

اودغه عیسی تحفې نالیه و نه هم
لری او نوره وروسته د پښتنو
ددغی دای ریاست عبدالرحمن
نور سید ۳۳۰ هـ او اخوندیونس
هم دده له مشهورو شاگردانو
خو و. چې په خاد کې ئې مزار
تر اوسه هم د پور مشهور دی .

د اخوند پښجو په شاگردانو کې
دوه وروڼه اخوند چالاک او
اخوند سبک (عمر) خور اشهرت
لری او د خټک خټه تر
ښکړه هره ددری نفون خپور و
دوی د افغانستان له شمالی
خوا و خټه خټک ته راغله او
د چغزو او اربابین او کابل
بگرام او هزاره او بویر په غرو
اوسیدو کې ئې د جهاد ښکامه
نوده کړه. د هغه رخت د پور
مشاهیر له کده جمیل ښک د
خوشحال خان ورو او عمر خان
د شیوی رئیس او د کو خان د
پنجتار مشر او اخوند شاه د
هوانی مردان اود غرضی یار
خان ددې دلی هم غری وه او
شیخ رحیمکار کا که صاحب هم
له دوی سره ملگری کوله ۴۰
ددغی دلی پور هدف دا و چې
د هزاره په شمالی غرو کې د

۳۰ تذکرة لا برار ۱۸۵-۱۸۸

۴۰ تذکرة ۱۳۲۰ مخ نصف ۳۲ مخ

کشمير وادی او کافان، یکه
ار الاثی او هندو او چیلان
پوری خپنی خلک به، کچی به
دوی کی اسلام نه و خپه، رشوی
ار دغو مشردو ما نومېدی،
دغو پښتو دغه خلک داسلام
په دین مشرف کړه، او هر څی
نې مساجد جوړ کړل او بل
سیاسی او ملی مقصد نې داؤ
چی دغو له به مقابل کی خپل
ملی معاذ قری کاندی او دغو
د نجات زانو مخه ونیسی.
ددوی ملی قری د باکو خان
په قیادت او د ملاچالاک په قوتو
نر پښو زرو نشو په، ری له
یوسفزو غنچه نش کیل شوی وه
او دوی به یکه کی دجه چل
کالارښو له اړه له نې آزادی
پرچم او د کر، مکر اورنگه.
زېب دغو له امیراطور به
۱۰۷۷ هـ د کابل صوبه دار
میرخان او د انک فوج دار
که ملخان د دې و قواؤ سره
په دوی باندي وگمارل.

دانه د افغانانو ملی قوا تر ۵۰
زرو پوری ورسېده، او دادرنگ
پاچا له ظالمو ښکرو سره نې
خورا کاک اړاری، اوی جنگونه
و کړه. اورنگزېب خپل و
خو وښور او زانند ښکری

قوماندانان اغرخسان هم دله
را راستاوه، ده د دېرو پښتو
سروته درې کړه، اریه کابل
او پېښور کی نې له غور غنچه
کله منارونه جوړ کړل.
دغو له داری مورخان دغو
جنگو حال داسه لیکي چر:
په یوه چکره کی د دوزرونو
پښتو سروته پرې کړل، سوه او
هغه نې دېلی ندر استول، او هلته
نې په چنگ کله منار لخنه
جوړ کړ.

دغو له مؤرخان دا خبره منی
چی دغه دېلی پاچها او د
پښتو په داخل ژوند او کار و او
کو مداخله به کوله مگر کرم
وخت چی اورنگزېب د انر نوب
مات کړ، نو نې نتیجه دا سوه
چی نر پښتو ددوی په مخ
کی قیام و کړ، او دله هکامه د
۱۰۷۷ هـ کال نر شواله هلته
نوده وه.

ددې دلی علمی کارونه

دچالاک ملگرو او داخو د پښتو
شاگردانو لږښی دېلی او علمی
کتابونه په فارسی، عربی
پښتو هم لیکلی دی، چی ددې
دلی د پوهنې ذوق او علمی نشاط
په لږښی ښکاری، او دارانه

خرگندری چی دوی به وازی
جنگی او دېلی مشران نوره
بلکه دعلم او قلم خاوندان هم
وه. او پخپله چالاک دغه
کتابونه کښلی وه.

فتاوی عربیه، بحر الانساب د
پښتو راوتر کانو او ساداتو اود
طریقت د مشایخو انساب دریم
کتاب نې غزو یوه، چی دخیلی
دلی غزای نې له کوهستانی
کافرانو سره شرح کړی دی.
خلورم کتاب لې مناقب اخوند
پنجو و به فارسی.

دغسی هم شیخ عبدالرحیم بن
میان علی داخوند پنجو مناقب
په فارسی کښلی وه، چی دغه
مناقب په ۱۹۸۸ هـ د اکبر پوری
شاعر [حاکی] د [مناقب حاکی]
په نسامه نظم کړل، او شیخ
عبدالمغفور عباسی پېښوری هم
داخوند پنجو مناقب لیکل.

د دوی پښتو آثار

په دغه دله کی چر د پښتو ادب
له پاره څه خدمت شوی دی
اوس ماته دغه درې کتابونه
معلوم دی.

- ۱- پخپله سیدالوهاب په درو
ژبو پښتو، فارسی، هندی
[نور په انم مخ کی]

تېپوهنه

د آجکل له اردو مجلې څخه
د ښاغلي [نجيب] ترجمه

د قدیمې سنسکرت ژبې

وېدو، او ژندو او ستا باهمې مشابهت

افغانستان، ایران او هند له زرو کلو څخه راپدېخوا نښکې نارې پخې تعلقات سره لري د پښتون بابېشون لفظ خو کت مت دېکتیا د لفظ اتباس دی او د ایران لفظ په لار دها پخې رېښې له لفظ څخه وتلی دی چی په پای کی د آر بالفظ لځینی جوړ شو او دهند باهندوا نوم خو پر آر پاتیا نو باندی هغه وخت کښېښول شو چی زموږ د رمینو (بهارت) نه نې مېرت و کر آر به زره سنسکرت کی و کیت کو او ایدې کراره دانی اثر د پکت دویدو له منځرو او ژندو او ستا له کاتو څخه ښه ترا څرگند پېزی د لفظ او مشابهت د صرف رنځری اشتراک او د عقائدو جذباتو مطابقت زما د ن کر سوی بیان پوره ملاتړ کوی او دایه ثبوت سره رسوی چی دا درې کاهونه د پوښو نې ښاخونه او په ابتدا کی دیوه کله اوسېدونکی په د سنسکرت او ددغو سیمو د ژبو د بڼانګی او مشابهت مشاوره په د تحصیل حاصل مصداق یولی چی د نښو وړ لځی ټول تعلیم یافته وګړی پوهیږی چی ددغی ژبې او د هغو ژبو پې شمېره لفظونه پوښل نه ورنه او د مور و پلار د ژبې ټول سووادلادر حیثیت لری خو سره له دې شي د لته زه څو الفاظ د مثال په توګه سره په مقایسوی ټول راوړم .:

سنسکرت	فارسي	پښتو
۱- مانري	ماندر	مور
۲- پتري	پندر	پلار
۳- باهو	بازو	بازو
۴- چانو	زانو	زانو
۵- چپها	زبان	ژبه
۶- شر	سر	سر

ار اصل ته هم وېل کېږي چنانچه په پښتو کی دا کلمه تر اوسه پورې د اصل په معنی سره مستعمل پېږي د بلخ او یا نورو سیمو له کشف سور کښېو څخه دا ښکار پېږي چی دې کام په هغه وخت کی لخواونه (ایرېو- دو وهنګود) بلله چر عیناً د آریه نسل مفهوم لځنی اخیسته کېږي په ژند او او ستا کی دېر لخواونه د آر په لفظ راغلې دی د دارېوش از کشف سب د قبرو په کښېو کی چی په خوراسمه قبل المسیح پېړۍ کی پاچهان وه هم د آر بن او آر بن نسل بیان ضبط دی پرته له دې څخه زموږ او د دوی نسل پښتو

له پورتنۍ گانو څخه دا واضح
شوه چې گانونه هم د دود په
څېر سره منځتروته او اوږه برخه
نې نظام ده او په الفاظو کې نې
اوږده سور او رنگي حروف
علمت موجود دي چې د نړۍ لپاره
خاص موزونیت لري رسم الخط نې
مېخانې **CUNCIFORM**

و چې د سنسکرت په ډول سره
له چپه څخه وراسته طرف ته
ایککل کېدی .
پرتله له دې دلایلو او پراخینو
څخه را پراخیا او وفا فغانه نیا او
د قدیمو مذهبي خدا یانو نومونه
زموږ د بڼې مذهبي خدا یانو
له نومو څخه جوړ شوی دی
مثلاً لکه هم چو [په سنسکرت
کر سوم] چو [په سنسکرت
کی سور یا] مو پرا چي [په
سنسکرت کی مترا] معر مژدا
چي [په سنسکرت کی اسر -
مېده] راغلی دی او د غاډول د
ژند لفظ په [سنسکرت کی
له چپنده] سره او د یسما لفظ
په سانسکرت کی له یجن یا
یسکيه سره مترادف دی .
په وینو کی د ۳۳ خدا یانو
ذکر راغلی دی چي ۸ دوسو
پورس درود ۱۲ دا د نیه یو
د اندر اړو د پرجایتي دیاره

۷-	ش-ر	خ-ر	خ-ر
۸-	کهر	خر	خر
۹-	اشو	اسپ	آس
۱۰-	گور	گاو	غوا گوا
۱۱-	گودھوم	گندم	غنم

صرفی او اچوی نژدېکته د دغو ژبو و ناسی ته د ژاندا او ستا او سنسکرت
د شلو کولم مطالعې څخه ښه نرا څر گندېدای شي چې په دې لځای
کې نې څو مثالونه راوړه کېږي .

سنسکرت	ژاندا او ستا
د شوا اور کشور جن و نی	د سیدار کش چینی
د شوا اور کشور نشیتی	د سیدار کش نشیتی
همیشه اشر نوئی ایشام و اچم	همیشه اهنوئی ایشام و اچم

* * *

مناده پدا بڼه یا پر چرنا ای ها یاه
مت داد بدربش با فرسرونا ازها یاد
پری گا چای میدها او ستا نه هت
پیری جیای منز دا استا نه زاستو
آنوا بنش رو هر سیه چي منسا
ات داد اشاری دره با کا نیمه انگها
آف دو سور منشا سون رنیا
ات داد ونگی میش ننگه و هنری مانا
نت نو ایر شتار نسیم میو چیه اسر
مدنهور برسا ارش مای و اچا اهورا
کوتاه چنتیا نیار نسیم پورا دیمه
کشازا تنها پتا اشاری دره پور دیو
کوتاه کم دسواءه ناراشچیه داد
گننا کو نیکه متا رنچا داد
ادهوانم کو یوما سم اکشینی فریستی توت
اودانم کی ناماود کبانی نری فسی تهواد
تدرک میدها وشم این چي و ت نوی
نچد مژدا و سیمې ایشو دو یاه

دی به ژند او اوسه کی هم ۳۳
خدا بان به همدغه ترتیب سره
منل شوی دی چی ما فرق الان
لې کوله او در تو نوم لې پر
ایښی و .
به وید کی چی بویل روایت
دیم اچ اړوی و سوان مندرج
دی به همدغه ډول سره به ژند
او اوسه کی هم بویل راغلی
دی چی د باختري ایتور چر به
حیث لې نومونه به کریم او
اوردی رامن سره اړول شوی دی .
علاوه پر دغه باندی هغه بله
تمثیلی قصه چی به ویدو کی
راغلی ده چی تر تا یعنی اندر

له یو خوفه ك مار [اهی] رومی
سره جنگ و کړ او پر هغه باندی
بر بالی شو به ژند او اوسه کی هم
دهغی قصی به خپر سره عیناً به بله
قصان کر شویده چی در تا یا عرض
کی تر تو ناوړه [اهر] به عرض
کی ازی استعمال شوی دی چی
به بیشتر او فارسی کی تراوسه
پوری همدغه کلمه به همدغه
شکل او مفهوم سره استعمالیږی
به کر کړید کی بیاد اهی کلمه
به ورتو سره اړول شویده چی
لفظ معنی لې پرده ده دا قصه
د دوو مفهومو اړوندکی ده یو
مفهوم لې دادی چی ورپخ پر

لمر باندی پرده غوروی ارهغه
به نوی مگر به آخر کی لمر
داور پخو پرده خیری اړاړده .
ران مجور کوی . دوهم مفهوم
لې دای لکه خنځکه چی اندر
یعنی لمر پر خپل مخالف اهی
یعنی ورپخ باندی بری پیدا
کوی همدغه شاته دیک کی
طقت پر باندی باندی فتح
میندو لکی کپزی . د باختري
ثانویت مسئله یعنی تصور د
اهرم دا په اوسه مینو په
یعنی اهرمنیت په ردغا ډول
خیالو باندی معنی معلومیږی
د فارسی ژبی د اړده یا ازی
دامك لفظ کتبت د سندسکرت
د اهی دامك سره به مفهوم او
لفظی التباس کی تام مشابهت
لری به ویدو کی واندی بادلمز
خدای ته پر ورتو یا اړ پخو
باندی د فتح میندلو له حیثه
خنځه د ورتو په ورتو کهن
نوم چی د وژونکی معنی لری هم
ایښود شوی دی چی به باختري
ژبه کی وزنم را کله ورتو بیل
کپزی .
به اوسه کی دویمو دلائلیه
خدا یا او اومو مهم موجود دی
چی د گندهرو او کرشنا په
مقابل کی د گندهار بسوا او

[د پنجم وینج پاڼه]

اختر قلم پندجو

خبری او ایک کساره ده د
حنفی فقه - ی م - دور کتب
کنز الدقائق به پښتو منظوم
کړی و .
د اخوند چه الاك یو مرید
ملا مست زمندو چی به پښتو
لې یو کتب سلوك الغرات
رایکه دا کتب منشوری او
منظومی برخی او نارینخی او
حماسی مضامین لری خلکو ته
دغزا اشرفی کړی او د خپل
پیر چالاك مدح کوی او دخپلی

دلی د جنگو او غزاو احوال
لیکلی . ددی کتب یوه ناقصه
واحد نسخه د کابل د مطبوعه
عاقبه په کتب خانه کی شته او
پښتو قولنی راښی لې ده .
۳ - میان بادشاه دا کپریوری
د گندهی شینان او سیدو لکی
دمخه د کرشوی (مناقب خاکی)
له فارسی خنځه به پښتو منظوم
ترجمه کړ او د لومړی او دریم
کتب خطی نسخی د پېښور
به شاه خوا کی پیدا کپزی او
رضوانی به تحفه کی دی دلی
د رجالو احوال او مناقب به
افصیل سره لیکلی .

دلی د جنگو او غزاو احوال
لیکلی . ددی کتب یوه ناقصه
واحد نسخه د کابل د مطبوعه
عاقبه په کتب خانه کی شته او
پښتو قولنی راښی لې ده .
۳ - میان بادشاه دا کپریوری
د گندهی شینان او سیدو لکی
دمخه د کرشوی (مناقب خاکی)
له فارسی خنځه به پښتو منظوم
ترجمه کړ او د لومړی او دریم
کتب خطی نسخی د پېښور
به شاه خوا کی پیدا کپزی او
رضوانی به تحفه کی دی دلی
د رجالو احوال او مناقب به
افصیل سره لیکلی .

د علم النفس پېژندنه

[۴]

حکیم کوی نو دی دخپلو پېژانویو
نېرې او خپلار میلو او اوږو او غوږ
او ښه لاندی حکیم کوی بله
دا خبره چې انسان اکثراً
وخت دخپلو هم وطنانو او هم کلا
رانو له خوښۍ سره برابر پر
دوی باندي حکیم کوی او دا
نې خبره وی چې هغه څه دی
و منل سی چې دده له رائی سره
موافقت ولری .
او هغه دی وغندل سی چې دده

کولای چې د هغو کسانو د
نفس وروا عاقلونه دی درسیږی
او دا ورته سخت ده چې د هغوی
په عقلی پوښو دی خبر شی .
۲- کوم وخت که یو و غرای
چې له بله څخه دهغه دشعور او
نېرې پوښتنه و کړی نو هغه
هر ورو پایان ورته لاندی او
پامباله پکښی کوی .
۳- اکثره وخت چې یو ملاحظه
کوونکی پر بل یو و باندي

چې څښی نې دادی :
۱- مظاهر چې دی کله کله
ملاحظه کوونکی نېرې او
په خطا کی نې اچری نو دی چې
کومه نتیجه له هغو مظاهرو
څخه اخلی هغه غلطه وی ناسی
و گډوډی چې اکثره کسان
هر کله داسی شیانو مظاهر کوی
چې هغه په دده کی بر لکه نه لری
او په دغه سبب نو یو نوی نفسی
عالم چې نېرې نې لږی نسی

حیثیت درلودی .
۲- رتبه او پستیا چې د کشریانو
په ډول سره نور یا لیان ده .
۳- رتبه یا خشومت چې د
باختر د سودا گرو او کښتگر
ډله ده .
۴- هیرانی ددې طبقې وظیفه
د نکر سوو درو طبقو خدمت و
په دی کی سم له مذهبی قانونه
سره ونوموړو درو طبقو طبقو
نه د کستی (زهار) ته رار
اجازه ده مگر څلورمه طبقه نې
د دناوت له حیثه څخه له دې
حقه محرومه کړی ده .

[۳۰-۱۰] بسنای کی بیادزیفتی
لفظ استعمال شوی دی چې د
وارو وارو پیدا کېدو مفهوم
په بر کی لری د باختر آریا
نیان هم دهندد آریایانو په
څېر سره پر څلورو طبقو باندي
چې ددوی په ژبه یشت ورنه ویل
کېدی وېشل سوی ده دهندد
طبقې خو در معلومی دی چې په
برهمن کشری وېشل ارشودر
سره وېشل شوی دی د باختری
وېشل سوو طبقو نومونه داسی :
۱- انهریان چې د برهمناو
په څېر سره نې د پېشوايانو

گیری سانی لفظونه ورنه
مستعمل شوی دی .
مطالب دادی چې باختری مذهب
اوز موزد بودا مذهب دواړه و
ابدی قانون نه قبوله دی او
پا بندی نې و انسان نه لار مه
گنې او برم آتما یا اهرمزدا
نسه د مقدس معراج حیثیت
ور کوی د نفاسخ د مسمای په
باره کی په ژندو اوستا کی
صرف دوه محابه حوالی سویدی
په [۴۹-۱۱] بسنای کی د
اروان لفظ راغلی دی چې د پورته
ستونیزدو معنی ور کوی . په

له مذهب سره مخالفت لري دا هم نه چې دوسري دېل سري به عقليت باندې د کوچني او ښځې تر عقليت ډېر پوهيږي.

۴- دغه تړاو يا تخليقي له دوي څخه عيبي نه دي چې ملاحظه کړو نځي وچاپک حکم نه واداره کوي او د غلطو بي قابدي اتيجو نه شي رسوي.

دغه طريقه هم د هغو نورو د مخنيو طريقو په شان په خپل ذات کې نواقص لري او دا حاجت پيدا کيږي چې ددې طريقې د تقريبات دپاره يوه بله طريقه استخدام شي نو دغه سبب و چې علم او د مخنيو طريقو يالنه ضد روري وگڼله په دې ډول چې او د ما طريقه هم ورسره ملنکري کړي او اورو په طريقه (تجربه) ده.

تجربه به د تجربې او د ملاحظې د درلودلو په منځ کې فرق دادي چې ملاحظه که ذاتي ملاحظه ده که خارجي بېله تکليف او تغيره څخه د طبيعي انسان او باعادي انسان په اولنه کې ولاس ته راوره کيږي.

هر څه چې تجربه يا دې څخه مراد دادي چې هغه څه چې تر ملاحظې لاندې وي ظروقه ته

به ټي تغير ور کور او له خيالي ارادې سره سم به تصرفات پکښې کور او په تکرار و تجربو سره به ټي کور و ددې دپاره چې يو خاص شي مو ولاس ته راسي او د ملاحظې ملوک به مو په هر حالت او هر لحاظ کې تر بام لاندې وي او هغه نتايج چې مو په په ولاس راسي په پوره دقت به ټي تدوين و د تخمين په شکل به په سري ډول نه پرېږد نو کوم وخت که ټي د تکرار تجربو په ترڅ کې يو ډول نتيجې ور کړه نو به ټي مو په پر صحت باندې حکم کور او که ټي يو ډول نتيجې ور نکره نو به ټي دا اختلاف به علت ټي نالاشي کور او تر تجربې لاندې به ټي نيسو.

د تجربې و د کافيي دپاره دا ضروري ده چې کوم پر چلې ناسي تجربې به کوي هغه به معتد دوسره کوي او صرف مقصد و حقيقت نه رسېدل دي نوري خبرې به په مينځ کې نه وي او هغه پوښتني چې ناسي ټي مخني کوي به جواب کې به ټي مستيت نه کوي او په زغرده به سم جوابونه درنه وائي.

هغه دقيق اسبابونه لکه دستر يا د اندازې د معلومېدو دپاره او

يا د عقلي اعمالو دائر د معلومېدو دپاره به يوه جسم کې قوله د تجربې مظاهري او همدارنگه د اوي علم النفس له مظاهرو څخه نوي لپرا نوارونه تاسيس شوي دي چې نفسي تجربې به پکښې کيږي.

بنا پر دې هغه دي چې د علم النفس تجربې د علم النفس د بوي تخليقي حيثيت پيدا کې به امر پکا اړ دي يا کې خاص به دغه شق کې لکه دوي چې د حيوانانو د غرائزو د معرفت دپاره تجربې کوي او معلوميات اخلي چې دوي د زده کړې دپاره خو نه استمداداري او دا ور معلومه شي چې د انسان د عقل اړ د حيران د عقل په منځ کې خو نه علاقه حته او د مغزو او عقلي اعمالو په منځ کې علاقه وپېژني او دحي به نفس کې او د رنځور په علاج کې خو نه اثر لري.

دا هغه مختلفې طريقې دي چې د دوي په اساس به علم النفس کې وړ غېږو او علما و دا خوښه کړېده چې ددې تړاو طريقو څخه دي به گڼه کار و اخيستل شي نه دا چې يوه له دوي څخه تېشکه شي نو که مو په ددې

طريقو په اساس و کړوونېچونه
درسو او کوي او ثابت حقيقت
تلاش پېدو .

د علم النفس شقونه

په دې اواخرو کې علم النفس
دېر وسعت پيدا کړې د ژوند او
عقل په تړاو اعمالو کې چې
زغېده شروع کړه او مباحثې چې
سره د غزېده او مسائلې پراخ
سوه او پدې سبب نو لکه طب او
هندسه غوانېدې دېر شقونه
پېل کېدو او د دېر شق د پاره
چې خاص خاص علماء وج غېده
او د خاصو لارو شخړه هر يو عالم
خپل شق تر خپلې لاندې نيسي
مور غواړو چې په لنډ ډول د
علم النفس هغه مهم شقونه داته
بيان کړو .

۱- د علم النفس د عبارت
لغه پخواني او پېژندل سړي
عالمه شخړه دي چې د عقلی ژوند
عملیاتو، متعددو مظاهرو او
صورونو په اصلي قواعدو کې
بحث کوي او دغه شق چې دی
ارمن منقل علم نامه دی بلکه
له هغو او مړنيو متبادرو شخړه
مرکب دی چې د داورو شقونو
مېادې دي او د نورو شقونو په

مخ کې د دې مقدمې حيثيت
لري .

۲- د نظري تخریج (الجنطیقي)
علم النفس، په دې شق کې د
عقلی عملیاتو او د دوی د نظرو
او آثارو د نشئت په باره کې د
زو کړې افروخته بیا د نشر و
تر پایه پورې بحث کوي مثلاً:
د ادراک نظرونه، په لویانو او
کوچنیانو کې ترخېزو لاندې
نيسي او پدې اشئت کې چې
زغېزغې چې له مجرد احساسه
شخړه و حس ادراک تر غېزغېزې
او له هغه شخړه د کایانو و ادراک
نه رسېده کوي .

۳- د کوچنیانو د علم النفس
(پیدولوچي) یا د کوچنیانو
میکالوجي، په دې شق کې
کوچنیان او د دوی عقلی او بدنی
نشورنما او د دوی طبیعتونه او
نفسیات یا عقلیات تر خپلې
لاندې نیول کېږي .

۴- د دبالانو او بلوغ علم-
النفس (د بلوغ میکالوجي)،
پدې شق کې هم هغه مهم تغیرات
بیانوي چې د بلوغ پلورخت کې
پر انسان باندې جاري کېږي
او د بالغ خصوصیات دي او
عېبونه او نواقص او د علاج
طریقې چې هم تر خپلې لاندې

نيسي .

۵- د حیوان علم النفس (د
حیوان میکالوجي)، د حیوان
عقلیات او د دوی تصرفات او عصبي
جهاز د وره چې او د حس او
احساس او ادراک نشو چې تر
بحث لاندې نيسي .

۶- د مقارن علم النفس، دغه شق
اساساً د دغه د معنوی شق معتم
دی لکه په پدې کې د انسان او
حیوان عقلیه مقارنه او په
حیوان انساني کارونه کوي
تر خپلې لاندې نيسي .

۷- د تعلیمی علم النفس (پدا-
کوژی)، د تعلیم او تدریس او د
درس موادو او د عام علم النفس
د قواعدو تطبیق او وسایل د
تربیې او تعلیم په ساحه کې تر
خپلې لاندې نيسي .

۸- د صنایعی علم النفس، د
کار کړ په عقلیت او عقلی عملیاتو
او حرکاتو کې چې په مختلفو
صنعتو کې په کار اچوي او
هر شخړه چې د کار او کار پېل
له شتو ناغو شخړه دي پر زغېزغې،
۸- د جمالی علم النفس (د جمال
میکالوجي)، دغه طریقې
تر ټین او جمال ټیټی او د بیانوي
چې مظاهر د جمال او د خلکو
په نفوسو کې تاثیر تر کومې

اسدازي دی .

۱۰. د اجتماعي علم النفس به طبیعت کی د اجتماع او په نګون کی اړه، هغه څه چی انسان ددی قابل ګرزی چی په نړۍ کی د ژوند صلاحیت پیدا کړی اود د اثر او تاثیر په جامعه کی تر څپړنی لاندی نیسی .

۱۱. د روانو علم النفس د روان په عقلیت کی بحث کوی چی په روانو کی نو لپو نیان نوابغ داخل او مقدار نګه د عقلی عملیاتو هغه نادری برخې او عجیب تصرفات تر څپړنی لاندی نیسی .

۱۲. د افراطو علم النفس (فردی - سیکالوجی) فردی سیکالوجی په هغو صفاتو کی رغیږی چی هر فرد له بل څخه جلا کوی اود دغه د معاملې او تربیی او تعلیم د طریقې اود د خاص طبیعت په باره کی رغیږی .

۱۳. د تجربوي علم النفس مقصدنی د تجربو کول دی اود آلا نواستعمال اول اود عامو نفسي قواعدو د تصحیح د پاره اود نظری امورو د تثبیت د پاره په علمي قواعدو سره هغه عملی طریقې تر څپړنی لاندی نیسی

از په تجربو کی ټی رغیږی .
۱۴. د تطبیقي علم النفس دې شق کی د علم النفس د نتائجو پر تطبیق باندی رغیږی په عملی ژوند کی لکه : د خړخړاو رانیو ملک اواعلانول .

۱۵. د تحلیلي علم النفس د شق ورو شق ته وېشل کېږی یو ټی هغه بخوانی شق دی چی دشعور او عقلی ژوند او عقلی عملیاتو په تحلیل کی بحث کوی دوهم ټی : د سوی شق دی چی [بو ج] را ایستلی دی او د خلکو د شخصیتو د دوی مزاجونه او نفسیات اود دوی د پېشلی وظایف ته چی هره طائفه محتاجه خواص از مشخصات اری .

۱۶. د لاشعوری علم النفس باطني عقل د لاشعوری مظاهر او عملیات اود خلکو په تصرفاتو ټی تاثیر تر بحث لاندی نیسی .
۱۷. د علم النفس اشخاص بطایع الامراض (بافرالوجی سیکالوجی) دې شق کی عصبي وظیفوی امراض اود دوی عقلی اغراض او نفسي اوهغه اساسی علاج په تقویم یا تاثیر سره تر بحث لاندی نیسی .

۱۸. د نفسي تحلیل علم د اعصابو وظیفوی امراض بیانوی

پځې خبرې

[د هیواد لور تیا]

د پوه هیواد لور تیا او نه کم رغی دعایداتو په دوروالی ده ټی د کلاو په لوروالی او تیشکوالی او نه ټی دعانیو په لوروالی او تیشکوالی ده بلکه لور تیا او نه کم رغی ټی د پوه روزل سوو فاضلو او با اخلاقو و ګړو دوروالی دی چی حقیقی قوت او قدرت او واقعی عظمت ټی نشکیلوی . [مارنېن لور]
[دهیواد لوی والی]

د پوه هیواد لوی والی او عظمت ټی دخاوری ارمځکی په لوروالی سره اړه ناری بلکه دا و پېدر . نیکو په اخلاق او روحیاتو ټی اړه لری . [کلمبر]

اود دوی علاج د افکارو په تحلیل سره او تداعی معانی سره اود خوبو نو په تفسیر سره پراساس د [فرید] اود د د پیرانو .

۱۹. د اجرام - ی علم النفس د جریمه اود هغه ظروف اود مجرم روحیه اود واقع جرم اود علاج لاری ټی بیانوی .

هر شق له دغو شقوقو څخه بیا د نورو موضوعاتو ته وېشل کېږی . پای .

بشري آينده

.....

ښاغلي محمد انور [نوميالي]

اوسني بشريت خو اردو مړو يوه ثانيه وروسته يا دقيقه وروسته يا گري وروسته يا زر کاله وروسته د يوې
آيندي څارندوي اود دې آيندي سر نوشت په نا کار کي دره عامله تر کتنې لاندې رالحق چي ارمري
د طبيعت له خوا څخه، اردو هم په خپله د بشريت له خوا څخه، گڼل کېږي.

هغه سر نوشت چي د عالمي ټکورين فيزيکي چريان د بشريته سره دره دي دغه د مشاهده د پاره خو
د انسان له پلوه څخه داسي وسائل نه دي کشف سوي چي دي د ټول ټکورين په رانلو ټکي سر نوشت خبر
کړي او نه انسان ته ور معلومه ده، چي تر څو پوري به دا د ټکي کړه د ټکورين په غېږ کي دده د ژوند
د چلاو د پاره گرتي لري. په دې باب کي بهرني علمي تخمينات نه او په عملي صورت چي څه سوي دي
هغه دا چي په همدې ناحيو کي څلير وېشت کړه به تر مخ د يوه محدود اقليم جري ارضاع او يا د محسوس

چي فلاسفه خپلي دماغ آزمائي
پر و کړي.

رابطه سو هغه آيندي ته چي
انسان ټي د خپلو حياتي تشبثاتو
په سلسله کي په خپله د محان
دياره ټاکي. پدې کتنه کي
د وخت سوال و فرېخ نه رالحق
چي يو د صالح او بل د جنگ دي.
هغه آينده چي د جنگ په
جريان کي ټي تصور کېږي او
جنگ ټي سر نوشت وړ ټاکي
نو دغه اطلاع تر په رونا کي
چي اوس د تخريبي قواو په باب
په دايما کي خپرېږي دا خبره
که پېدلای سي چي دې جنگ
تخريبات يوازي هغه وخت تر

احاطي نه نو سعه ور کوي اود
بشر د نورو انکشافاتو په اساس
داوېلای سو چي داسي معماوي
او موضوعات هم دحل او کشف
تر چو کات د پاندي نه گڼل
کېږي. د اوس د پاره البته
د ترتيب ښه دي چي سري داسي
خبري علمي مجهولات د بريالۍ
او اکه د نورو علمي مجهولاتو
په پاره کي چي موږ د علم په
اساس د مثبت يا منفي قاطع حکم
اجازه نلرو، همدغه رنگه داسي
مسائل هغه مجهولات دي چي
فيصلي ټي د آينده و لابرانوا.
رونه ور پاندي، خو پدې باب
کي يوازې ټي تصورات وړادي

زلزايې پېښې سر بهرني
محدودي اندازي پوري کېدلای
سي. نور نو د انسان د پوهنې
په مخ کي يوه نوره مجهول ده
چي دده د وچسو ديت پکښي
احاطه سوېدي.

اوس نه ده معلومه چي ټکوريني
تغيرات به د بشريت ژوند او
مرگ ته کومو سر نوشتو سره
مخامخ کړي. له کن د هغه
انکشافې مجادلې په ترڅ کي
چي انسان ټي د طبيعت له
حوادثو سره کړي دا خبره هم
شامله ده چي اردو مړو ټي اوسيا
انسان د خپل آيندي په باب
کي د خپلي پوهنې او کړنې و

حساب لاندې رانولای سړی چې دا
جنگ د پاي ته ورسیږي . په
هر صورت دا آینه د پوره
نښکینه آینه ده او تر هر حده
چې کپړی باید ددې آینه د
مخ و نیول سی . پدې آینه
کې د حشونو نه اوږی ناامیدی
حرمانونه ، ساندې او نور درانه
مصائب ضرر کپړي او پیاوړتیا
دهغه چا د پاره به پوره مشکله
دی چې تر جنگ وروسته پاته
دی او د اوسني مدنیو ستړی
عیاشی نه هم لیدلای وي . دا به
او ایا که رغړی چې مخان ددې
جنگ په لیدو کې وسوځي او
آینه د پاته نس ، لپکې
سره له دې هم د بشر د ټپ وچنگو
له مخو چې کوم قیاس کېدلای
سی دغه عالمی تخریب به د بشر
د عالمی تعمیر په سلسله کې یو
ستر رول ولوبی .

راځه سو هغه آینه چې
صاحب یې سر او شت ټاکي . هغه
قوانین چې د بشر ټپ ناروغ
نې اداره کړې دي تر پاته حده
موږ ته د بشر آینه راښوولای
سی . ددې قوانینو له مخو موږ
پوهیږو چې اقتصادات اجتماع
عیات او نور بشري ژوندی
او غیر عضوی جریانات د کومو

اصولو په چوکاټ کې پر کومه
خواروان دی او څه ډول نتائج
په ژوند کې پرېنا کېږي . دا
آینه د ژوند او پوهنې له خوا
څخه د پوره اخلاقي ده او پوره
حیاتي مشکلاتو باندې د انسان
کافي تسلط پکې معلومېږي .
پدې آینه کې د ژوند مادي
شرایط د اکتشاف کوي او
له هغه سره سم د ساینس او تخنیک
انکشاف هم تر لاسه دی او له دې
سره د ذهن انکشاف هم لازم
دی او له دې کبله د پوره د ژوند
جریان مخ پر بله خوا لږی
او ددې جریان ماهیت ور بدلی
چې اوس د ناپاېو تضادونو په
تمسک کې کیر دی . ددې
آینه د هغه ټپي منظمي دادي
چې بشري دنیا تر یوې ادارې
لاندې رانولای کیږي او د
مواسساتو موجوده رقی دغه
کار هم ممکن او هم لازم
کړولی دی .

په دنیا کې د انسان محیط
محدودیت له لاسه ور کوي او
په لا پخواهې البشیري ، د هرې
نولیدې او تخلیقي عملیې په مخ
کې چې څه موانع درېږي هغه
له مایندو څخه مخی او بلکې و
محرکو عواملو ته مخای ور

پرېږدي . نور او انسان پخپله
د لحن مالک کړزی او کړی
په کړی په دې ساحه کې خپل
اکتشاف ته سرعت ور کوي .
داسې صالح چې د بشر آینه
پدې ډول سره نامیر کړی
البته یو داسې مشکل کار
معلومېږي چې پخې و اعمه کن
نه تر لاسه دی . په وازي له
اخلاقو مو عطا او خیر الی
افسانو څخه باید دا امیدونه
وساتل سی چې له تضادو څخه د
چر پاتو نه به زموږ د خوښی پر
لار باندې سم کړی بلکې د
معاصرې فلسفې په حکم ددې
کار د پاره د مادي شرایطو
نهی کول او مړای شرط گڼل
کېږي . د دنیا د مادي تشنج
غرض او له هغه څخه راوتلی
د روحیاتي تشنج غرض د قومو او
ترمنځ د تلو او ترمنځ د
واوړلو ترمنځ د دواړو تر
ترمنځ او د سیمو ترمنځ
په وازي د یو ستر تعمیر
قوت په منځ ته راوړلو سره
د تاریخ د پیاوړتیا کتیک به

اساس خلاصېدای سی .
و کور چې دا قوت په کله په
دایا کې د خپلې ناسافندی قبح
اعلامیه خپره کړی .

د تار يخ يوه پاڼه

عيسى خان
يو زړه وړ پښتون

عيسى خان دهغه زړه ور پښتون نوم دی چې د ښکېال خلکو ژبې سره د دروځلو ورسره کړاو نه پرېداو لا نوم
نه دی هېر کړی هغه وخت چې ددې پادشاه په زړه کې د ښکېال د نیولو حس پیدا شو نو ددې مقصد له پاره
لې لېرې لښکر غوښت او راجه کوچ بهار نه یې د جنگ اعلان وکړ نو هورې راجه تاج چې د دهغه لاه دده
په پراختیا ورسره درناز معلوم و نو په یو ځای کې یو څخه یې میدان ورپرېښود او وېوې لاه ملارمې خوانه
له آسې څخه کښته شو او د دهغه وخوانه رهی شو
ده لا څو کومه نه وه اخیستی چې د مان سنگه
ماندېنه یې په پښو کې وروړلېده او د عذر خواهی پلار
په یې دورې هیسته ورتله کور زاده ویل به یې
ای عیسی خان ته دخدای روی وگوره زما مېرمن د دهغه
په حال کې دیار نه ما استوه حتماً یې شاه وژنی
زما او د عیال خاوری به سر کېږی . عیسی خان
چې لښکریالی پښتون و او پښتانه نه چې د سرد پښتن
په عاجزۍ او عذر خواهی راسی تر گناه ورنه پرېږی
نو یې د مجبوري دمنځې دهغه عاجزې دېلو له
خاطر و څخه لځان د مان سنگه لښکر ته تسلیم

رښتمېدې مگر اکبر چې ئې په پياغې ثوب خېر شو
 فزېر ئې چې سالار مان منگم نومې وېقا پاي ته
 ور واستاوه د پاندي تر هغې کلا چې ده لښکر
 بېکښې دل کړې و چې جنگ ميدان جوړ شو. پدغه
 ورځ چې جنگ ونيستې خورا ډېرې وينې نوي
 شې دعاجام مهال ته نژدې عيسی خان وټان.
 منگم نه د بو په بو چې جنگ پيغام واستاوه او
 ورته وېرېله: چې زياتې نو د خلکو وينې خلا
 اېله نو په وړاخه در حقاير ميدان ئې زه اړه سره
 معلومه کړه ددې جنگ خاتمه به با زما پلورېنو
 سره وي با ستا .

مان سنگم چي داخبره وارو بدله ديواري مقابلي
 کواووان ئي بلخان کونه ليدی نو خيل زوم
 چي ارخان ئي دلارو اوغبتلي باله و مقابلي نه
 ئي ورو استاره عيسو خان قوت نه چي اوموري
 سري چه چنه نه معارمېدی بور نه ئي کي اه
 ډاگه ئي راوېشتي مان سنگم چي خيل زوم
 بداسي بد حال کي وليدی نو مجبور شوميدان نه
 پنځيلار او اوېدی عيسو خان چي مان سنگم وليدی

مېرمن ملاله وایی

وخت چی راغی د پښتو د نوم او تنګ
پښتنه وم تڅان می مسر کر په فرنگ
چی پښتون وی اومېره وی څنگه کاندی
د ظالم غدار انکر پسر له چنگه څنگ

په میوند کی شهیدان دی زموز کام
تول صفت شوی دپښتو به تنګ او نام
مېرمن نه کړی ای محلمیا نو کوی بام
انتقام او انتقام او انتقام

تڅان مویار کر د پښتو او دین به تنګه
هغه وختو په موز باندی دهر تنګه
سړک موور کر دپیر نک په خوله کی داسی
چی بیا خپله استبداد و نه کړی هاسی

پادې دا گ کی شهیدان دی دهر هر کوره
مه نېرېزه دهر نایام شاوخوا کوره
په احتیاط سره بل کښېږده دهر بام و کړه
تر بلو لاندی شهیدان نا آرام مه کړه

آزادی

شهرت د عقل له نامه د افلاطونه نه لځي
د آزادی مینه هېڅکله د پښتونه نه لځي
که هر څه لارښی له دې دهر اړچها نه لځي
دېل اړچو غ لاندی ژوندی وېش ملغو نه نه لځي
د آزادی معراج نه نه ر سېزی هغه گمان
چی د غیرت او انګ په لار کی ئې سر و نه نه لځي
په نوره باندی چی مرئش څوک ئې نه پېژنی
داسی مزار ته پښتنې ملالی جوړه نه لځي
سرو مال لځي د عشق په لار کی خاوری کيژی زړه نه
د لیلی مینه پس له مرګه د مجنونه نه لځي

د غریب آواز

خدا به ستا په راتګ جهان کی - چی ودانی ښکلی دی
د معمار د لاس نه کی - د مزدور نوډې خولې دی
دا په بې کی چی کلو نه بهارونه نری ساز بزی
د باغوان د زړه په وینو - آبیاری موږ غوږ بزی
مګر واک د بونیدو ئې په نصیب د باغوان نشته
د غریب سړی قانونی ستا پر محکمه آسمان نشته
د زشاد

رباعی

لکه شمع که جهان و سېزی به اور نه
که د باد په شان دی لمان کړ سرگردانه
نو به هله کړی رنګامینه اړ کور نه
نو به وچی کړی خولې له مخ دور در نه
د الفت

ښاغلي عبدالشکور [رشاد]

د تنگاليو هوښه

يوې جنگو ۱۰ محمود نه دې په ساندې چينو

غبرگ زامن له ما بندي پورانه منو ۲۰

زه ئې سرخمه په اړه د پهلانه کې

سړي سگرونې کلموم په لېمانه کې

که اندو غوښو اور اخيستای سلطانه

زما لمبې به دې ليدلای تر آسمانه

هر زکړوی مې د ورژلې زړه اوځه ده

هر سويلی مې د مېخلې زړه لمبه ده

هره کرزه مې له اوره ډک داستان دی

هره کوکه مې د خولې سوي ارمان دی

هره اوښکه چې له سترگو څخه کښته

د داء لاس اچوی ستا وگرېوانه نه

انگوي له هغه ظلمه څخه داستان ستا

چې کاوه پر رعيت شې په دوران ستا

چې سلېمان د ښاپېر د لنوازی کا

نور دېبان به ئې پر مېنه بادشاهي کا

چې ئې سترگی د شپانه وی خوب نه ابلې

ولېوانو نه دی لحيان وښاري غېلې

نه پخپل غېشو عشرت اوسه مغروره

د بلا که زه پر غبرگو شمه پوره

۱۰ چېک: د جیم په سکون د ښځې نه راټی.

۲۰ مخ: د مېم په ضمه آتش پرست.

که دی نه کړی را امانه د ژوند سختی
والله کازم در بهی د غزنی شنبختی

توری خاوری به پر سر بادوم مرو نه
د سرناج به دی بیری غوارمه پنبو نه

له آهونو به اور واخلم په غزنی ستا
د بوم به به سرو اوښکو پادشاهی ستا

[سلطان] جام وغور محاده وی ادې موری
دا اوبه به تر خلق تیری نه کرم توری

شومې نه کړې پر ظالمو میندی پوری
با می نه وازېدی په وصال جوړی

با می تالره را نه و ستل زامن بیا
پامی ستا به لاس در نه کا ستادشمن بیا

صدقه شه ناچوخت برهوشاهی زما
د مظلوم تربوه اوښکه درست غزنی زما

سمدستی وزغېدل د جنگ دراونه
د مغانو پر خدوا لېږدېدل فوجوا

د ظالمو د واک مزی ئې ورپرې کا
په د مغانو ئې زړه سر د ده ئې چکی کا

چی ئې و سپارل زامن مظلومی مور نه
مخ ئې هاله و اراده د ساقی لور نه
هله را که د سرو اوبو یو جام
دا سپېر میاشتی ئې یو غرپ پر هاجرام

[دا قصه د عصامی له شهنامې څخه اخیسته شریده]

(د زړه او بڼه)

ښاغلی
محمد صديق
[پسرلی]

کېله و د بيدبا به ورشو کاناو شخړېده
که شتر که د سبا و به افق کې لځېده
کېله به چې شتر کونې له شتر کو کار ورم
به شتر کوه چې شتر کونې له برېښه پرېښېده
با لځنده سیه زموږ و چې ليدې ئې نيتو لې
با تر هغه هوس و چې له شتر کو رڼېده
غواږ به د شېو و به کاشن کې غوږ بدلې
روڼه به و به و به و به د چا را لځېده
روڼه هم نه و چې نه به يو ښکلی ښايېږي و
نښه به په دوه زر کې به سين کې لځېده
غور و غواږ به د غور کېږي خزانه
مسروره شاته ناري له کر کېو ښکارېده
بېغله و کوچې و - کوچ ادياره ناقراره
يا کومه بازولې و له خوبه وېښېده
يا لښک ئې و يوښلې غزولې بې کولې
دلهر سپينو وړانګونه لکه واوره وېلېده
آينه د سکندر به و حيرانه نن سياهه
چينه به و د غرو او چې له برخو خواتېده
يوازي به و پاته له قطاره سپينه بطه
دېره به و د کوم شهيد په خاک به پلېده
ملکه د رحمت به و له عرشه به راتله
درخې به و آدم سره به يوه نښتېده
نه هغه و نه دغه بلکې ستا په تصور کې
زما د زر کې اړيکې و له شتر کو شخړېده

شهو!!!

نوره شپه د غم زړه سې ، چې نا مېول وهلی دی
 لکه سې زړه چې د اسمان بنه منځ کې شپېل وهلی دی
 پردې په غاښې ناروغز دی خال اېښې له خيال نه چلېده
 که به دی زلفوله شوخی ور باندې کول وهلی دی
 دا ستا پرېت باندې بهرېزم له آيتنه خنډه
 نه چې ښایست دی په سایه د زړو پېول وهلی دی
 دادې په پېښو کې د سرو مېو کټوړې اوښتې
 که به خنډه به دی ديار د زړه کچېکول وهلی دی
 ستاد پېښې تر سېوري لاندې چې څوک زړه پيدوي
 لکه شين خال دی پر زړه د مينې چول وهلی دی
 د خپل سوي گرېوانه سينه به اوښکو زخمی
 نه دا زلفه به پر زړه کې باندې غاښول وهلی دی
 ستاد چمن د نړۍ لاندې مکر قېر کې جوړ
 په پتخانه کې چې بار ستا د وصال پېل وهلی دی
 په مېنقوب کې چې لمبه د لېوانتوب نه وي هېڅ
 «بالوال» به خوشې محبت د خوشې بهلول وهلی دی

د پردېسانو زغ

اور بخور! دردمي د وطن خوځوانه
 سلام می برسی د هند چا ته
 چې زړه ئې دک دی زما له ياده
 سترگې کېږي دی زما وخوانه
 درشاده

ښاغلی ویران

کوال

اوشاعران

زموږ لپاره

ښاغلی مولوی محمد اویس کا کر

ښاغلی مولوی محمد اویس کا کر د ملا محمد نور زوی د ملا دین محمد لمسی په خټه مندر خیل کا کر دی. سن ۱۹۰۶ کال په شالوخوا کې معلم میتری دخوانی پاشا اوتازه کې ټی دس ډېروالی نه ده وضايع کړې په ښه پخوان اوډېر اکره دی. پرايه که ګان ټي د پښتې څخه ګندهار نه راغلی دی پخپله نوموړی په دغه ګندهار کې زوکړی اولوی سوی دی.

هغه رخت چې پدې سیمه کې تر لس نهه بالا لیکوال نلري د ښاغلي مولوی محمد اویس کا کر ډېری مقالې او منشور و منظره آثار په طلوع افغان او دهغه رخت [پښتو] مجله کې چاپ او خپاره سوی دی.

مولوی صاحب او مری تعلیمات په پراخې کړاوه څه نور تحصیلات ټي په خصوصي ډول کړي دي. له دې وروسته ټي څه وخت معلمی کړې ده ددې شغل په وروسته څرنگه چې تجارت ټي بلارای کسب اړ پخپله ددې هم درنه میل و نو پدې پېښه ټي لاس پوري کړی دی پدې سلسله کې چې ټي په تجارتی موسساتو کې مامور پتر نه او نمابند کوي کړی وي ښې تجارتي ټي هم درلودې چې دخپل شخصي تجارت دپاره ټي دالو په مرسته سوه علاوه پر دې کلمه چې په ګندهار کې یو ادبي انجمن نشکيل و نو ښاغلی مولوی محمد اویس ټي په غریب توب کې هم برخه درلوده او تر نه چې ددې وس ملګري کړې ده مرسته ټي ورسره کول. نوموړی اوس هم په تجارت لکيا او پدې کار کې

دا مضامین په ډېر ځله پر عصري معلوماتو او ډېرو ګټورو مطالبو ښاوه مثلاً دایکونو موضوع عاونه ټي اکثرأ تجارتی او اقتصادي جنبه درلوده چې د نوو او عصري معلوماتو څخه به ډک او د خلکو په ورځني ضرورت هم ورته و دابه ټي په خپله هر رڼه ژبه پښتو لیکلی وه. ادبي مضامین ټي هم خلکو ستایل.

مولوی صاحب په خپلار ملګرو کې د یوه عالم او ښه فکر د خپلتن په توګه پېژندل سوی دی نوموړی پر نه دخپلو ژبی [پښتو] څخه په پارسۍ کې هم لکړه دی. لکه چې دوی ډېر عمر څخه د ګندهار د تجارتی موسساتو د نمابنده په توګه اوڅخه د خپل تجارتی جریان په موقع کې په هند کې لېر کړی دی نو په انګلیسي او اردو هم ښه پوهیږی.

کې ددوی کورنۍ د خلکو په اصطلاح دیني معامله داری په اړه د نامه خښنګان او په ګندهار کې په ښو خلکو سره شهرت لري .

د مواري صاحب له ډېر وخت راهیسې په جراندو کې ایښکې نه وینو خو په پخواني اثارو کې ئې قصیدې، اردېر ادبي اقسام موندلای شو نوموړې پدې ترڅ کې کلمه کلمه ظرافت هم لري مثلاً:
کومو دوستانو او ملګرو ته چې اوس هم خط لیکي څه داسې عبارتونه ښکېل موجود وي چې په دېلو سره ئې سړی باید پوښتې وځاندي .

لاندې یو نظم ئې د پخواني ادبي اثارو څخه دی :-

و مسلمان ورور تـ له آخر نېره ازغی پرڅه سوي
داسې بې شککه او نه سیال غواښی لڅلمی پرڅه سوي
زما ونه دواړه خدای یوشی کړو داد خدای تعلیم دی
په خوړو پو، خوړو پو، خوړو پو، خوړو پو، خوړو پو، خوړو پو
زه دی د ورور پشان به زړه کې محبت لرمه
نه د دشمن پشان بسمن او کوز مزغی پرڅه سوي
د مسلمان خاصه اخلاق دی دانسان د الفت
ستا نه اخلاق سته، نه الفت داسې سړی پرڅه سوي
نمدی شرف د سخاوت سته نمدی زړه دی سوزان
آزار ته جوړغشی به شالکه شکنی پرڅه سوي
د اوسېده بل نه چی خطاب کړي لڅان دی ولې مهر دی
و خیل مالک نه شوي طاغی د نفس مزیمی پرڅه سوي

د لویانو څو څو زې خبری

جسارت

جسارت په بله عقل څخه خطر ناک دی او عقل په بله جسارت څخه بې ګټی . کله یو سلیم فکر زموږ د ارادې لار ښوونه کړی، کوښښ او اقدام زموږ په درد نه خوری . [ګوستاو اوبون]

درد پر لڅان وړل نرم کړلو د هر جرئت او جسارت غواړی . [نایلیون]

بې زړه او پېر وینو لیکي خلک بې رحمه دی، له یکن زړه وړ خلک مرانه او لخوا نمر دی خوښه لری او وافراده د نجات وړ کولو څخه خوښ کېږی . [کلی]

د ادبیاتو پر عمومي سیر یو نظر

څرنگه چې نن د نړۍ په ټولو
چېرې انسانانو کې ښکاره تغیر
راغلی اود نوی عصر انسانانو
د دې تحول په رڼا کې د ژوندانه
په پیل کې برخې تغیر کړې دي
نو په هغو کې ادبیات هم یې برخې
پاته نه دي .

ادبیاتو چې د انسانانو په
اجتماعي سیر کې له پېر وخوا
زمانو څخه په پیل کې شکل د
بشري ژوندانه یو پر کيفه برخه
احاطه کړې ده نو د یو شمېر پېر یو
په دوران کې یې د تحول هغه
مدار چونه لیدلای کړي دي
چې د بروني او ننني ادبیاتو په
مقایسه کې موږ باید د بروني
اوسني او ننني راکت د چټکۍ
مثال راوړو .

د انسانانو هغو لومړنیو ټولنو
چې فکر یې لاسه انکشاف نه و
کړی په ادبیاتو کې هغه لار
اخیستې ده چې نن یې موږ
محیی آثار مطالعه کوو یواځې
د دوی غمجنې او تراژيکې سیمې
رانه څرگندوي .

نږدې وروسته چې انساني قوت
د تخنیکو وسایلو په کشف مخ ته
ولار اود ټولنو مقدر وځانګړو
د جامعي واګې په لاس کې
ونیولې نو ادبیاتو هم له دې
سره سم تغیر وختور .

د مدیټ دورې له شروع سره
ادبیات د یوې خاصې موضوع
په حیث تر پالنې لاندې ونيول
شول خو له دې سره سم مذهبي
سلطې هغه تر خپل تاثیر لاندې
راوستل مګر د انسانانو د
اجتماعي او فکري انکشاف
څخه چې ادبیات مخ پر تحول
روان ده نو هغو سلطو ژر خپل
واک له لاسه ورکړ .

په مدني ټولنو کې تر یونان او
روم وروسته تر بروني نړۍ د
عربي ادب سلطه خپره شوه د
عربي لیکوالو او ادب پالو لیکو
په ادبي نړۍ کې د هر علمي او
هنري ابتکارات وکړه چې د
دوی هغه ابتکارات په
وروستنیو مترقی ټولنو کې د
ادبي اساساتو په حیث لري

[ګورنمبر ګار شواضر] په نړۍ
دول د چاپ پر اختراع مرفق
سول او له دې سره سم نو د
ادبیاتو په تعمیم کې لوی ګامونه
واخیستل سول که څه هم لومړی
په دې وسیله د کلیسا لیکنې
چاپېدلي خو د نوی دورې
خلکو په لږ زمانه کې هغه
چاپېخانې دخپلې استفادې لپاره
په کار واچولې .

د رنسانس دورې له لیکوالو
څخه چې د ادبیاتو په تغیر کې
لومړی سړی بساید وېل سې
هغه [اراسم] دی، دده مشهور
اثر [د لېو تنوب مدح] چې په
کلیکه هجوه لیکل سوی و د
کلیسا نني ادبیاتو ومانه
ولر زوله د دې اثر قوت په هغو
ادبیاتو کې تغیر شوی و چې
د جامعي د کټنر طبقانو له
عکس العمل څخه یې سرچشمه
اخیستله پدې رخت کې دارو ویا
د ټولو مدني مرکزو لوی
لیکوالان په دې نلانس کې وه
چې د دغې طبقانو د تنو بر لپاره

دالهلال له عربي مجلې څخه
د ښاغلي [نجيب] ژباړه

په ادب کې رشتيا

هغه ادیب موفق دی چې د اورمئل تصویر په واقعی صورت سره
ښکاره کړی په عربي ادب کې دامتلی دی [هرڅومره چې په شعر
کې درواغ ډېر کډوی هغه مره خوندور دی] ابن رشيق فيرواني
وایي: دا شعر فضیلت دی چې په درواغو کې نه شي سره له قبحي حسن

باید ورته ونشي دا چې یو بخیل
ممدوح له فیاضی او ربیحي
ښکلي عاشق دغاسی نومېني له
خاشي او جېون انسان له زمري
سره تشبیه کړی بدي مبالغه کې
سراسر درواغجن دی او یو عین
حال کې د ممدوح سپېکټوب
نخېني مـراد پېزی .

بل و شاعرانوته د درواغجن قوب
کوته له دي حیثه څخه نه ایواله
کېږي چې دوی و محـسانوته د
لو بو عملو د نسبت مدعیان دی
او د داسې مزاعمو کمان کوونکی
دی چې حقیقت لره هیڅ سند
نلري یو وار چې نه چېا څخه
ښه راغله یعنی څه نه وې وړ کړه
او په ښو سره نه د آسمان
کمنګرونه خپژړی . که نه
ورته کړه او نه په بدو سره
تحت السراغه شپوه کړی واسب

ډېری همدغه سبب دی چې د
ادب په کتابو کې موز داسې
اشعار ډېر میندلای شو چې په
هغه کې د شاعرانو له طرفه
څخه بخیل موقف کې له معالغو
څخه کار اخيست شوی وي
لکه څنگه چې د ابی نواس
متنبی او اورو سترو شاعرانو
غزل له مجسمو او په زړه پورو
دایلو څخه ګڼل کېږي .

پر هرې مبالغې باندې د درواغو
حکیم هم نشي کېدای او نه له
پـوه سره څخه رشتیا ګڼلای
کېږي د ممدوح د زړور قوب
په تشبیه کې چې له زمري سره
وشی مداح شاعر درواغجن نه
بلل کېږي او که نه دېوه ډنګر
عاشق په وصف کې غیر له آواز
څخه دنه لیدل کېدای مبالغه
و کړه هم د درواغجن نسبت

دېر ادبي ملک په لار ښوونه
کې کار شروع کړی .

کره لار چې دوی دهغه ادبي
ملک دپاره پیدا کړه او هغه
دجامعي دطبقه انو ذوق او میل و
اجتماعي مفکورې د علمی
مطالعاتو پر اساس داڅېره ثابتله
کړه چې عوام مخاونه نه وېني نو
اومری باید دوی ته پوهینداره
ورښکاره شي چې مخن ډېر ژر
اودا کار باید دهغو لیکوالو
پر لاس انجام شي چې دوی د
عوامو روحیات پېژني .

لیکوالو چې دعوامو روحیات
مطالعه کړه نو ددوی د مفسدو
د رفع له پاره نه د پخوانیو
افسانو په ډول نخېني قصي ورته
چېږي کړی چې په هغو کې
هر فرد دقوانی په مقابل کې
مخان ښه لیدلای شوی په دي
قصر کې دوی ډېر کوشنې
کاوه چې پېګانه شیان خلګر
ته ورښکاره شي او یواځې
دده پر ماحول هغو مره
و کرزي څومری چې دجامعي
د فرد بصیرت نه قبلوی .

دا نوی قصي چې له پخوانی
نومنانو څخه بیا کی وی ارد
واقعییت پر روح نه مدار
دراود [ناولونه] و بلل شول .

نوی نسل

اوس پوره شوی چی نوی
نسل او زوړ نسل یو رنگ
نه وی .

که تاسی خپل زلمی زوی نه
زړه بودی په نکاح کړی
باخپله پېغله اور انیا کلن
بودا نه ور کړی له خپل
اولاد سره د خیمه غس
کړی .

زړه تر بهار نوی نسل همده غس
و کړی .

نفارت چی د باران او کلاو
یا مشکې او پوتو ترمنځ
وینې د پوره او بل نسل
تفاوت همده سره دی .

که اولادونه دمپندو غوندی
وای له غرونه به لالونه نه
پیدا کېدل .

له دریابو نه به ملغلری ترارنای
له اېشار نه به برېښنا نه راتله
دروندو اولادونه به را نه
وای له کڼو به کاله زېږېدل

له مشکې نه بخار پورته شو .
له بخار نه ورېځ جوړه
شو .

له ورېځې څخه به باران
و اور پېده .

له باران څخه د پسرلي کلان
پیدا شول .

له کلو څخه د وښوونې
پیدا شوه .

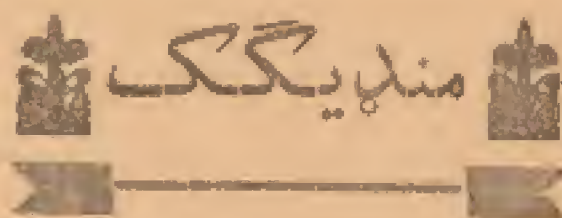
د کورۍ مور یا پلار اوزوی
خومره فترق لری ؟ ده .

بوټي د حقیقت ښکاره کول
د منطقو له لاری څخه کوی او
بل ټي د خیال له لاری څخه
په دې لځای کی بیا ادب پردوړ
عمده و ښاخو باندی وېشل کېږی
چی بوټي د سیاسي ادب او بل
ټي د قومی ادب په نامه سره
بادېږی چی وند کر نه ټي بدې
لځای کی ضرورت نشته خو
اندې دا چی ادب یا شعر و شاعری
پخپل لځان کی هېڅ عیب نه لری
خو صرف د شخص ادیب یا شاعر
اجتماعال باید په دغه موږه کی
مبدانظر ونیسو .

شعر د ښه ژوب او بد ژوب دمپار
په ټاکلو کی دایو ناقص تصور
دی [و د صورت پدې همده
اساس سره شعر هغه حق گڼی
چی ژوندی شعور و زړه نه
نقلوی] [رسکن] بیا وائی :-
[شعر د اور و عواطفو ابراز دی
د خیال له لاری څخه] د پورتنیو
دولیکو ټکو نظر ټي نه یوازې
د شعر بلکه د ادب د قواو شقوقو
په حق کی جامعې بلل کېږی
دا دب رسالت عیناً د فیلسوف
د رسالت په شهر سره دی خو
صرف د دوی پدې هیالمنځ کی
هومره نو پیر لیدل کېږی چی

نه ټي پېل پېل عیوب تراشی او
حق پر حرم ټي لا تعرض کوی .
د داسی کسانو په شان کی پاک
خدای [ج] په قرآن شریف
کی داسی فرمایلی دی :-
والشعراء يتبعهم الغاؤون أم
ترأنهم فی کل وادیه میون وانهم
یقرأون مالا یفعلون .
د شاعرانو د قلم میل په اکثر
مواردو کی د مدح او یا
هجری و خواته د پړوی همده
سبب دی چی وائی [د شعر
ښکلی توب په هغه وخت کی
دی چی د غلووی نسبت ټي و
مبالغې نه وشي] حال دا چی د

په نېره کټه کې [د مراسمو غونډۍ] تر سر خط لاندې د پښتانه کورنۍ د پښتو نه راوړلې دي موزي د مجلې کورنۍ او ستونکو ته وړاندې کوي.

د کندهار شمالي خواته د پېر ش ميله ليرې په خا گرېز کې

دواړو خواؤ حوزه به ۲-۳ قېم پېر يو کې د نېدېب
او نمدن در اوونکې ده او کرار کرار دهغه معجزات
روښانه دي.

منډيگگ يوه مصنوعي نېه ده چې دهغه پسرور د نېي
په کټه برخه کې و ۴۵۰ فوټونه رسېږي او دهغه
اوږدوالی د منډيگگ د سطحې څخه تقریباً ۶۰ فوټه دی
د ۱۳۳۰ ش کال پسه پسرلی کر چې د فرانسوي
حفر باون هیئت په لښکرې بازار کې د کټد او په
کار لگياؤ د او مودی هیئت د غرو څخه [موسیو-
کزال] او ښځه نې چې په کلور کالوني دهند په
[بونديشري] کې پسه قبل القار بنی دورو او
کلاسیکي ادوارو پورې لړلې حفريات کړي او په
قبل القار بنی تحقیقاتو کې پوره نېر به لري د علمي
مسافر بولې اثر د نې مهمې نېي په پیدا کولو بریالی
سول دهغه نېه دهغه پسرور او اوږدوالی سره چې د منځه
نې تډ کر و سره نوله د مسلمانو خرابیو او د نېرو
زرو زرو کلوا بادو څخه میدان ته راغلې ده او

په هغه مقاله کې چې د [د مراسمو غونډۍ] تر
عنوان لاندې نشر سوه دارغون پېژاندنې د ځینو
شواهدو په باره کې مو خبرې وکړې چې د کندهار
د جنوب غربي د گرد پنجوانی د یوه کلي د کوچنۍ
نېي څخه په ۱۹۵۰ او ۱۹۵۱ عیسوي کال کې د
امریکایي حفر باون هیئت د غړي [مستر دیوېری]
له خوا کشف سوی او د لومړي پلا د باره نې د
ارغنداو د حوزې او د کندهار د ښار د شاوخوا
د نژدې اولیري محابو اهمیت د قبل القار بنی
تحقیقاتو د نقطه نظره څېړنې کړنګه چې
لیدل کېږي د مراسمو غونډۍ د کندهار د جنوب
غرب په ۱۶ میلې کې واقع شوې ده او د [منډيگگ]
نېه د دې علاقې په شمال د خا گرېز په ناحیه کې
پرته ده اوله ښار څخه ۳۰ میلې واټن لري، دهغه دوه
نکې د ښار په جنوب شرق باواضح ډول ووبل سی
چې د ارغنداو په شمال او جنوب کې په ښکاره
ډول څرګند دي چې د دې نار بنی رودخانې د

ارغنداو د حوزې د قبل التاریخی ژوندانه دا دواړو
د مړتوبو د مطالعې بهترینه نقطه حسا پیژنی ولی چی
د نیې په ۶۰ فته اوږوالی او سربرسر ابادی بانندی
چی هر یوه یې دیوې داسی دورې او عصر څخه
نمایندګی کوی چی دهغه په وجه د ارغنداو د
حوزې د ژوندانه ۲-۳ زره کلن شواهد روښانه
کېدای سی .

د افغانستان په طبیعی اوضاعو کی دقت کول
څرګنددی چی د مملکت د جنوب او جنوب غرب
د غرو او سېدونکی کرار، کرار مخ پر کښته تللی
دی او دغه طبیعی وضع آخر د اندوس جلګې او
بالاخره پخپله د آباسین د لوی رودخانې ومچرا
ته منتهی کېږی .

د سرچان مارشال د کشفیاتو په اثر څرګنده
سوه چی د اندوس حوزو په قبل التاریخی دورو
کی دیوې مدنیت دراونکې وه چی هغه د [اندوس
د تهذيب] په نامه یادېږی او ددغه تهذيب
مرکزونه یې د [موهنجو دېرو] او [هرې په]
په اومر سره شهرت موندلی دی او دغه دود مخاپوښه
د ۴ میله پخوا ن بودیل څخه لیری پراته دی او
د یوه دوه درې زرو ق م پېړیو په مدت کی یې
خپل روښانه مدنیت درلود او د سربرسرانو او
وحشیانو د ورود په اثر سره درک سوی دی چی د
هغو مهمترین مادیاتو نه عجالتاً د ویدی سر دواړو د
نذکر د اروپا د [آریا] په نامه پېژنو او ښه
پوهېږو چی دغه آریائی قبائل د آباسین دمرستیال
لانو د رودخانو یعنی د کابل، گرم، او ګومل د
رودخانو د اندوس و حوزو ته را کښته سیدی .
دغه د اندوس مدنیت دهغه صفت او ساحې سره چی

ذکر مو وکړ د آسیا و غربی طرف نه لیری د
بین النهرین په خاوره کی هم یوه بله تشبیه د پخوانه
سره لری چی د سومرو اکادرا په ۲۳۰۰ او
۲۰۰۰ ق م کی مرفی کوی او تر هغه پخوا یه چی د
کیند او کار شاهی در کوی د سومرو اکادرا
اود سند د حوزې د اوسېدونکو په هغه دورو کی
چی د کرسو ارتباط او تعلق او وجود درلود هغه
کال کله چرزه په امریکاکا کی دم د نړی دنیا په
کتابخانو کی مویو کتاب ولیدی د هغه د قبل
التاریخی په نامه د پروفیسر ستوارت پی کات
تالیف چی دهغه د قبل التاریخ په برخه کی یو
وروستنی بهترین اود پر جامع اثر ؤ د کتاب
مؤلف افغانستان د تحقیقاتو او قبل التاریخی
موقیت له نقطه نظره د ارتباطی بدل په نامه
یاد کړی دی .

که د قبل التاریخی تحقیقاتو موقوف په نوموړی
چوکاټ کی مدنظر و نیول س نو د مندیګانک
اود هغه د تحقیقاتو اهمیت چی فراسوی موسیو
کزال په نوموړی سیمه کی کړیدی څرګندېږی .
د پروفیسر پی کات د نظریاتو په اساس د سند
په حوزو کی قبل التاریخی تحقیقات د سربرسره
حفریاتو مننکی دی چی په اتفاقی اواز مایشی طور
سره یې په تخمینو یو کی صورت میشدلی او هغه هم
پا په سطحی دول دیو پر مخ او پایه جزوی دول د
نوموړو ټپو په اړخ کی په عمل راغلی اود نوموړو
پلټنو په ډېرو مواردو کی یې د یوه خاک کش شکل
درلود او دهغه اصلی غایه امارد کول اود کښت ؤ
کړوندی تقویه کېدل ؤ حال دا چی مندیګانک
یوه ډېره او اوسه سکه ټپه ده او له هغه څخه د خاک کش

او زراعتي مځکې د نقو په کېدلو غرض مد نظر نه و. په هر اړه کې او د دې تحقیقات د موسیو کزال له خوا په هغه لځای کې شروع سو، چې هم د اصل جغرافیه د نقطه نظره اړه هم د جغرافیایي موقعیت له حیثه بهر مهم دی.

تولاه بهیزي چې د ارغنداو حوزه د جغرافیایي موقعیت له حیثه بداسې لځای کې لوبلای ده چې له یوې خوا د سند د حوزې او د بلې خوا د ایران د قبل النار پخې تیر و خوا تالار اری، هغه د منځني راپور چې موسیو کزال د منډېنگک د نيو مربوط دخیلو کار په باره کې ور کړیدی اودهغه نظریې متن یې په فارسی کې «دفرانسی د اسنادو او آثارو ساتلو په اکاډمۍ» کې وړاندې کړیدی او د نړۍ په چرېدو کې دهغه اهمیت انعکاس کړی دی، چنانچه د «مانچ-تو کار دین» د ور لځوالی لیکوال کې «د اندوس د مدنیت با حاشیه» کې تر عنوان لاندې او «د افغانستان د قبل النار پخې تحقیقات» په عنوان یو مقاله په نوموړي ژور لځواله کې چاپ کړ.

د موسیو کزال د پلټنو شروع کېدل چې د منډېنگک په نامه کې یې صورت ژمنندی د یوې جری په شکل سره و چې د نوي د سر خڅنه نریا به پورې یې هغه خبر لای او پدې توګه د نوي د مدنیت سر پر سطحات څرګند سویدی په پینځې کښته طبقه کې لومړی بنا معلومیدي او د لځنو سور یو او غارو اهر و په حدس وعل کېدې چې په هغه لځای کې کوچیان نېر سویدی چې تر هغه آه پورې یې

فازات نه پېژندل او د فازانو هیڅ اثر نه دی لیدل سوی په اوږدو طبقو کې د مفرغ د دورې مختلفې آبادۍ ښکاره سویدی چې په لومړي مرحله کې یې خپل کورونه د خټو او په دوهمه مرحله کې یې د اوسو خښتو خڅنه جوړ کړیدی.

د خاړې پرمخ دغه ابتدایي منازل او نوي د درې دورې د ودانیو شواهد په ښکاره ډول مشخصوي او هم د یو جمعیت ګډ او مجموعي ژوند څرګندوي پدغه دوره کې یې د پوړیو د دښتو خوا خڅنه په خښتو پا پور سره نقو په کړیدي د خښتو اختراع اودهغه استعمال په دېوالو کې توجه جلبوي، پدغه لځای کې لومړي پلا یو مهر زموږ د لاس ته راغی، چې دروسته دهغه نظیر په مکرر ډول پیدا شول او دهغه پرمخ د هندسي شکلونه لیدل کېږي، دغه نځکه کوچني سور توپه (هېکلونه) دهغه غوږو د خوسیانو او جوانه ګانو چې غټ ږو ګونه یې وه کشف سو، لېکن انساني سور توپه لاس ته راغلې، د ډېر ښو او ښو په تریب سره رخام ډبره او بالاخره د مفرغ شواهد د اصلي مځکې د سطحې څخه تر پنځه مترو پورته ظاهر سول، د منډېنگک د خاورینو او ښو اړهغه اړیو ترمنځ چې په د کوربه کې پیدا سوي وه اړتیا ط موجود دی څرنگه چې ولیدل سو، په منډېنگک کې د کوچیانو د ژوند دوخت څخه د مفرغ اړه سېني تردورو پورې د خاورو طبقو د مختلفو ودانیو شواهد کشف سول.

د ښاغلي [هاروڼي] ژباړه

رنگونه په ژوند کې لوی تاثیر لري

لځمې پوهان ودي نه مترجم سویدی چو رنگونه د انسانانو په ژوند او روحیه کې لوی تاثیر لري او دارنگونه چي زموږ په ژوند کې مؤثر دي همدغه د کالو، بستر، داستونکي دځای او فرش و ظرف رنگونه دي چي شپه او ورځ مو ور سره سره کار دي دهغه پوهې له مخې چي پوهان ئې پدې باب کې لري دارنگونه د خپلو خاصیتونو سره په لاندې ډول لیکل کېږي.

۱: سور رنگ

دارنگ په انسان کې عصبيت او مقومیت پیدا کوي؛ جنسي احساسات پاردی لکه پدې باره کې چي یوه نارینه پېر به هم سته هغه داچي د دمارک د بوي ملاکي [آئبل] ددې رنگ سره خورا جوړه ده. داستونکي دځای او دکور د ټولو لازمه سامان او رنگ ئې سور د پیاچا توجه ئې د جنسي احساساتو له جهت وړ جلب کړي ده مگر داسي ورځ به ناره چي یو وار یا دو، واره به ئې قهر و عتاب نه ورنه کاوه خو ئې طلاقه کړه.

۲: ژېړ رنگ

دارنگ پراخه او خصوصاً پر سترگو ډېر بد تاثیر لري لکه ثابت سوې چي ده ددې رنگ د استعمال سره دسترگور لیدونه خوښتگی پېښه سوې وی هغه څوک چي دکور کالای یا نور شيان ئې ژېړی بایه بل عبارت ډېر

سور کار ئې د ژېړ رنگ سره وی هغه نامهربانه، بې علاقه خود سره او سوداڼي هم وی.

۳: نارنجی رنگ

دارنگ که گاته وی د سور رنگ خاصیت لري او که ارم وی د ژېړ رنگ خاصیت لري.

۴: آبی رنگ

دارنگ پرهغو اعصابو چي ډېر حرکات کوي ښه اثر لري دکار او فعالیت، سمی او کوښښ نه سړی ارباس د بستر او نورو داسي لوازمو دپاره ښه وښانه آبی رنگ ډېر ګټور او موثر دی رنگ دی ددې رنگ د استعمال کورنکو زړونه هم صفا او باور کړونکي وی.

۵: زرغون رنگ

دارنگ دسور رنگ برعکس جنسي احساسات وړنسي او استعمال کړونکي ښه ډېر لیدونکي ئې آرام قانع، بردباره لېکن فعال ری که څوک هغه

چا نه چر دی رنگ تاثیر پکښې کړی وی خوشکیت او قهر و کې داسې ئې هغه آن نه ورسره معلوموی بلکه انتقام بوي بلې ورځي نه ساتي.

۶: بنفشه رنگ

دارنگ که کم رنگی وی اثر ئې د آبی رنگ سره یو شانته دی که گاته وی دسترگور د خستګی او ناراحتی موجب ګرزی سړی کړو بوي او روحیه کمزوری کوي.

۷: فیلی رنگ

دارنگ که کم رنگی وی د آبی رنگ خاصیت لري که ټپزوی د بنفشه رنگ خوی لري.

۸: سپین رنگ

دکور بستر، کالو او نورو لوازمو دپاره چو ورسره سور کار مو دی تردې ښه رنگ نسته، بد انر ئې هیڅ ندی ښودل سړی. [*]

❦ ڪيانه تجاھل ❦

پوسري به يوه بل سري پسي حورا به چٽڪر. محفصله سقراط ئي دايري به
 ڪٽ ڪٽسرا دي دوهم سري ور ناري ڪره: چي هغه نيشندو ٽڪي رار ڪرزوه.
 مڪر سقراط سر به به ڪرزوه او نه ئي دهغه سري ويهه نه هڻه ڪره.
 دهغه ناره والا سري چي نه سقراط پوري راور سڀدي او ئي ور نه وويل چي
 آيا ته به غوزو ڪن ئي؟ ما در ناري ڪره چي هغه نيشندو ٽڪي سري را
 و ڪرزوه هغه قائل و تالخان ڪن را چاوه.

سقراط وويل: قائل يعني ڪم.

سري ور نه وويل: قائل هغه جانو ويل ڪپڙي چي وڙل ڪوي.

سقراط: يوه سوم ڪوا ڪي قصاص و.

سري وويل: يا وهه قائل هغه ڪو ڪي چي خيل ممنوع وڙي.

سقراط: ڪم به يعني سوم و.

مخالفندو ٽڪي سري وويل: ٻي مغزه! قائل هغه ڪو ڪي چي خيل ممنوع به
 صالح ار ارامي ڪي وڙي.

سقراط: ڪم به سوم ڪوا ڪي جلاد و.

سري بيا وويل: افسوس دي ستا پر نايوهي وي قائل هغه ڪو ڪي چي خيل
 ممنوع بڻيل ڪور بلڪه بڻيل بستر ڪي وڙي.

سقراط: اوس ٻي ڪم به يوه سوم يعني طبيب و.

مخالفندو ٽڪي اضافو ورسره اوڙده ٽڪره او پر خياله نره دلار.

د نوميالي ترجمو

[۵] ڪم ڪم عام خلائڪ ودي ڪار نه توجه نلري ڪم لا داده چي ڊڪور ڊ
 شيانو اوسا ما تو ر ٽڪره هر ڊول وي ٽڪره هر ڊول ر ٽڪره به ڊول خاصيتونه
 زائلوي تو ڪم ڪو نه غوازي بانه بوهيڙي چي ڊٻه رنگ شمع استفاده و ڪي
 هغه به ڊٻي صورت ڊٻه رنگ له زبان شمع هم به امان وي.

KANDAHAR
MONTHLY MAGAZINE
OFFICE:-
PRESS DEPARTMENT
KANDAHAR , AFGHANISTAN
EDITOR A.M 'KARZI'
(JUNE) 1962
GOVERNMENTAL PRESS